

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПОЗАКЛАСНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОЗДОРОВО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Сучасне суспільство висуває до майбутніх учителів фізичної культури вимоги, пов'язані з формуванням мотиваційно-потребнісного та діяльного потенціалу сфери збереження здоров'я, фізичної культури особистості, культури здоров'я та здорового способу життя в школярів загальноосвітніх навчальних закладів. Тому інтерес до проблеми готовності майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи постійно зростає.

На основі теоретичного аналізу наукових досліджень та практичного досвіду нами визначено, що формування готовності майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах розглядали І.В. Гавриш, Т.Ю. Гущина, М.Т. Данилко, Л.П. Крацова, О.Н. Песіна та ін., але не всі аспекти цієї проблеми достатньо висвітлені, не дістали ґрунтового розкриття сутність і структура готовності майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи.

Мета статті – охарактеризувати особливості формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи.

У “Тлумачному словнику російської мови”, автором якого є В.Д. Дмитрієва, поняття “готовність” визначається як стан, коли все зроблено для того, щоб приступити до виконання, здійснення чого-небудь [21]. У “Сучасному тлумачному словнику російської мови”, укладачем якого є Т.Ф. Єфремова, поняття “готовність” трактується як психологічна налаштованість на що-небудь [20].

Аналіз психолого-педагогічної літератури проведений автором, свідчить, що поняття “готовність” тлумачиться по-різному. Його визначають як особливий психічний стан, установку особистості на вдосконалення певної діяльності; як складне багаторівневе утворення, яке включає в себе пізнавальні, вольові, мотиваційні, моральні характеристики (М.І. Дьяченко та Л.А. Кандилович) [4, с. 45]; як характеристику особистості, що відображає її реальні можливості конструктивно взаємодіяти з партнерами в ході спільної діяльності (А.М. Кузьмін) [12, с. 12]; як прояв індивідуально-особистісних якостей, процес формування морально-психологічних якостей особистості, що визначають ставлення до професійної діяльності, забезпечують її успішне здійснення (О.М. Леонтьєв) [13, с. 199]; як особливий психічний стан, який забезпечує високу дієздатність, або як психічний стан, що займає проміжне становище між психічними процесами та властивостями особистості, створюючи функціональний рівень, на тлі якого розвиваються процеси, необхідні для забезпечення результативності професійної діяльності (К.К. Платонов) [15, с. 176]; як професійно значущу якість особистості майбутнього вчителя, яка утворює систему взаємо-

пов'язаних компонентів, до складу якої входять як особистісні якості, що включають наявність професійних мотивів та інтересів, знань, так і вміння, що забезпечують виконання функцій, адекватних потребам певної професійної діяльності (Н.М. Яковлева) [24, с. 57].

А.М. Кузьмін вважає, що критеріями рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури є: бажання здійснювати погоджене прийняття рішень; ефективність участі в практичній діяльності відповідно до алгоритму узгодженого прийняття рішень; адекватність оцінки своїх дій і дій партнерів [12, с. 12].

Дослідники виокремлюють у готовності різні види, які наведені на рисунку.

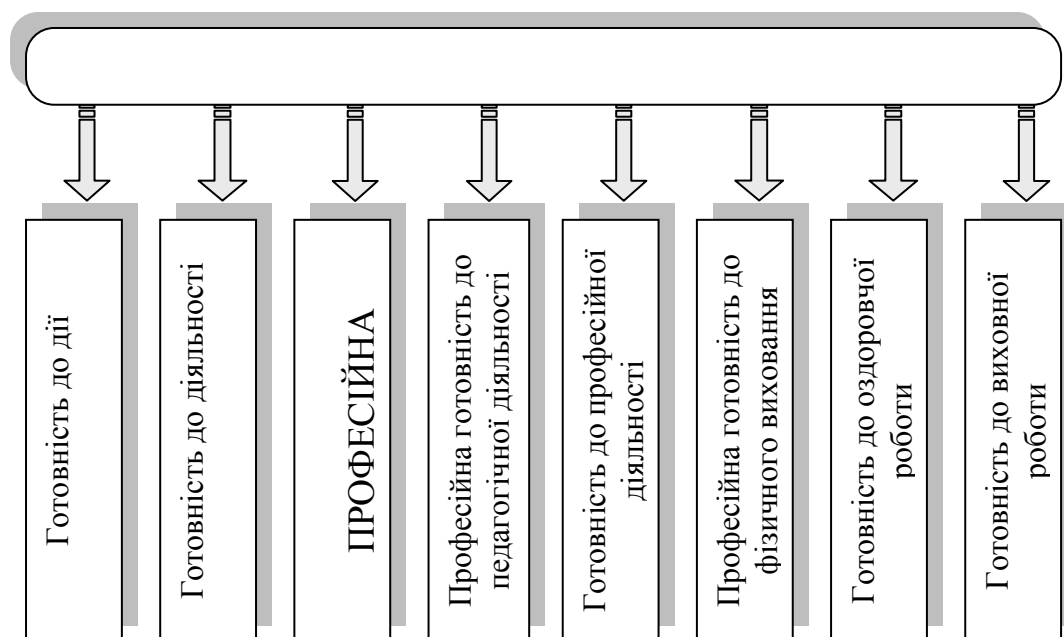

Рис. Види готовності

Розглянемо детально сутність цих видів готовності. Так, у “Психологічному словнику” поняття “готовність до дії” визначається як установка, спрямована на виконання тієї чи іншої дії, яка передбачає наявність певних знань, умінь, навичок; готовності до протидії, які виникають у процесі виконання дії перешкод [16].

У “Енциклопедії освіти” поняття “готовність до діяльності” визначається як “стан мобілізації психологічної та психофізіологічної систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності” [5, с. 137]. Автори видокремлюють кілька аспектів готовності до діяльності: “операційний – володіння певним набором способів дії, знань, умінь та навичок, а також можливості набуття нового досвіду в межах певної діяльності; мотиваційний – система спонукальних якостей щодо певної діяльності (мотиви пізнання, досягнення, самореалізації тощо); соціально-психологічний – рівень зрілості комунікативної сфери особистості, вміння здійснювати колективно розподілену діяльність, підтримувати стосунки в колективі, уника-

ти деструктивних конфліктів; психофізіологічний – готовність систем організму діяти в певному напрямі” [5, с. 137–138].

В.А. Семиченко, визначає поняття “готовність до професійної діяльності” як психічний стан та включає: операційну готовність – негайну передстартову активізацію людини, її включення на необхідному рівні в діяльність; функціональну готовність – усвідомлення людиною своїх цілей, оцінювання наявних умов, визначення найімовірніших способів дії; особистісну готовність, що включає пролонговану високу активність особистості при включенні в трудовий процес, прогнозування необхідності й розподілу в часі мотиваційних, вольових, інтелектуальних зусиль, оцінювання ймовірності досягнення життєвих успіхів через діяльність [17, с. 99].

Р.П. Карпюк розглядає структуру готовності до професійної діяльності як “сукупність взаємозалежних елементів: усвідомлення своїх потреб, цілей, рішення яких приводить до задоволення потреби; осмислювання й оцінка умов, у яких буде відбуватися професійна діяльність; визначення на основі досвіду найбільш імовірних способів вирішення професійних завдань; прогнозування прояву своїх інтелектуальних, емоційних, мотиваційних і вольових процесів; оцінка співвідношення своїх можливостей; мобілізація сил відповідно до умов і завдань” [9, с. 39].

Аналіз психолого-педагогічної літератури, проведений автором, свідчить, що поняття “професійна готовність фахівця” трактується по-різному. Його визначають: як цілісний прояв усіх сторін особистості, як систему мотивів, відносин, установок, рис особистості, нагромадження знань, умінь, навичок, які забезпечують можливість ефективно виконувати професійні функції (А.А. Деркач) [3, с. 278]; як сформованість мотивації майбутніх викладачів фізичної культури до оздоровчої діяльності (А.М. Кузьмін) [12, с. 20]; як суб’єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною та підготовленою до виконання відповідної професійної діяльності та прагне її виконувати (К.К. Платонов) [15, с. 39]; як цілісний прояв особистості, комплекс необхідних знань, умінь, навичок і здібностей, результат професійної освіти й виховання, соціальної зрілості особистості (В.О. Сластьонін та В.Я. Віленський) [18, с. 44]; як інтегральне утворення на основі потреб і здібностей, яке характеризується соціально нормативним рівнем перетворення суспільних відносин у професійній сфері діяльності в систему функцій суб’єкта цієї діяльності та визначає її результативність (В.Т. Чичикін) [22, с. 492]; як категорію теорії діяльності та визначає її як результат процесу підготовки, мобілізації професійних та психічних можливостей та як вищий професіоналізм (В.Д. Шадріков) [23, с. 8].

Г.А. Гуціна зазначає, що основними компонентами професійної готовності фахівця виступають: орієнтовний, інтелектуально-пізнавальний; спонукальний, потребово-мотиваційний, що визначає професійну спрямованість особистості і силу зусиль, що додаються нею, ступінь старанності в діяльності (мотиваційна готовність); виконавчий, що включає в себе професійну майстерність (сукупність професійно важливих якостей, знань,

умінь, навичок, звичок професійної поведінки), необхідний рівень розвитку професійно важливих здібностей і вольової підготовленості фахівця, його здібності саморегуляції поведінки та діяльності – операціонально-діяльнісна готовність [1, с. 42].

М.Т. Данилко визначає поняття “готовність майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності” як “інтегративний стан особистості, що включає оптимальну систему знань, умінь, навичок, потреб, мотивів і здібностей, тобто все те, що складає професійні якості фахівця та його ставлення до діяльності” [2, с. 2].

Ю.О. Коваленко тлумачить поняття “професійну готовність студентів до фізичного виховання дітей” як “цілісне явище, інтегральну ознаку, якісне утворення” [10, с. 12].

У “Словнику-довіднику з педагогіки”, автором якого є В.А. Міжєріков, поняття “професійна готовність до педагогічної діяльності” визначається як сукупність професійно зумовлених вимог до вчителя, до складу якої входить, з одного боку, психологічна, психофізіологічна та фізична готовність, а з іншого – науково-теоретична і практична підготовка [19, с. 63]. У “Психолого-педагогічному словнику” поняття “професійна готовність до педагогічної діяльності” визначається як інтегративна особистісна якість і суттєва передумова ефективності діяльності після закінчення ВНЗ та включає в себе мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий, оцінний компоненти [16, с. 638].

К.С. Задорін визначає поняття “готовність до виховної роботи” як знання виховного процесу, вміння проектувати діяльність учнів, спираючись на внутрішній потенціал вихованців; орієнтацію на співпрацю і взаємодію з учнями в рішенні поставлених виховних завдань; здатність організацій заради конструктивного вирішення проблеми [6, с. 57].

О.Н. Песіна визначає поняття “готовність до оздоровчої діяльності” як інтегративну якість майбутнього фахівця, яка визначає установку його особистості на вирішення відповідних педагогічних завдань [14, с. 85]. Автор розглядає готовність до оздоровчої діяльності як системну характеристику, яка включає такі компоненти: мотиваційний – формування мотивації до оздоровчої діяльності, діагностичний – (контрольний) – оволодіння методами діагностики на долікарняному рівні, технологічний – (базова рухова підготовка, технологія оздоровчої діяльності) [14, с. 85].

А.М. Кузьмін наголошує, що в процесі формування готовності до оздоровчої діяльності на перший план, поряд з навчанням предметним знанням, вмінням і навичкам, виводиться формування особистості студентів [12, с. 20].

На думку О.І. Іваницького, готовність до оздоровчої роботи полягає в обґрунтованому виборі системи організаційних форм, методів, засобів навчання оздоровчій діяльності на основі цілепокладання та в їх оптимальному поєднанні, тобто створенні та реалізації технологій навчання фізичній культурі, орієнтованих на досягнення цілей навчання, виховання й розвитку учнів з урахуванням їх індивідуальних особливостей” [7, с. 22].

Л.М. Кравцова визначає поняття “готовність майбутнього вчителя фізичної культури до позанавчальної діяльності зі школярами” як інтегративну якість особи, стійке особистісне утворення, що має складну системну організацію і виступає як сукупність, взаємодія та взаємопроникнення мотиваційного (переконаність у необхідності здійснення позанавчальної діяльності, інтерес до неї), змістовного (сформованість цілісного образу діяльності, системи спільних і спеціальних знань), організаційно-діяльнісного (володіння способами здійснення позаурочної діяльності) компонентів, ступінь сформованості яких відображає рівень цієї готовності, забезпечує продуктивність виховних зусиль педагога [11, с. 7].

Висновки. Здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури та літератури з фізичної культури з питань формування готовності майбутніх учителів фізичної культури засвідчив актуальність цієї проблеми у педагогічній теорії та показав, що цей процес потребує зусиль професорсько-викладацького складу з метою підготовки високоосвічених майбутніх учителів фізичної культури, які усвідомлюють роль позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні та розробці структурних компонентів готовності майбутніх учителів фізичного виховання до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи.

Література

1. Гущина Т.Ю. Формирование готовности будущего учителя к взаимодействию с неполной семьей школьника : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теория и методика профессионального образования” / Т.Ю. Гущина. – Белгород, 1997. – 261 с.
2. Данилко М.Т. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / М.Т. Данилко. – Луцьк, 2000. – 19 с.
3. Деркач А.А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека : в 5 кн. / А.А. Деркач. – М. : РАГС, 2000. – Кн. 2. Акмеологические основы управленческой деятельности. – 536 с.
4. Дьяченко М.И. Психология высшей школы : учеб. пособ. для вузов / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – Минск : Изд-во БГУ, 1981. – 383 с.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; [гол. ред. В.Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Задорин К.С. Проектировочная деятельность как средство подготовки будущих учителей к воспитательной работе : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / К.С. Задорин. – Челябинск, 2006. – 189 с.
7. Іваницький О.І. Теоретичні і методичні основи підготовки майбутніх вчителів фізики до впровадження інноваційних технологій навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.І. Іваницький. – К., 2005. – 43 с.
8. Кандыбович Л.А. Психологические проблемы готовности человека к деятельности / Л.А. Кандыбович, М.И. Дьяченко. – Минск : Изд. БГУ, 1976. – 176 с.
9. Карпюк Р.П. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до розв’язання педагогічних ситуацій : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Роман Петрович Карпюк. – Вінниця, 2005. – 204 с.

10. Коваленко Ю.О. Професійна підготовка майбутніх фахівців до фізичного виховання дітей дошкільного віку у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Ю.О. Коваленко. – Запоріжжя, 2008. – 21 с.
11. Крацова Л.П. Развитие готовности будущего учителя физической культуры к внеурочной деятельности со школьниками : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / Л.П. Крацова. – Челябинск, 2010. – 23 с.
12. Кузьмин А.М. Профессиональная подготовка будущих специалистов к согласованному принятию решений : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / А.М. Кузьмин. – Саратов, 2007. – 23 с.
13. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
14. Песина О.Н. Формирование готовности преподавателя физического воспитания к оздоровительной деятельности / О.Н. Песина // Образование: опыт и проблемы. Известия Челябинского научного центра. – 2007. – Вып. 4 (38). – С. 84–87.
15. Платонов К.К. Краткий словарь системы психологических понятий / К.К. Платонов. – М. : Высш. школа, 1981. – 175 с.
16. Психологический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/psihologic/460>.
17. Семиченко В.А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль “Направленность” / В.А. Семиченко. – К. : Милениум, 2004. – С. 99.
18. Слостенин В.А. Реформа школы и готовность учителя к профессиональной деятельности: вопросы методологии и теории / В.А. Слостенин, В.Я. Виленский // Теория и практика физической культуры. – 1985. – № 6. – С. 43–45.
19. Словарь-справочник по педагогике / [авт.-сост. В.А. Мижериков ; под общ. ред. П.И. Пидкасистого]. – М. : Сфера, 2004. – 448 с.
20. Толковый словарь Т.Ф. Ефремова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/efremova/155395/%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C>.
21. Толковый словарь русского языка Д.В. Дмитриева [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/dmitriev>.
22. Чичикин В.Т. Профессиональная готовность и ее измерение / В.Т. Чичикин // Человек в мире спорта: Новые идеи, технологии, перспективы : тез. докл. Междунар. конгр. – М., 1998. – Т. 2. – С. 491–492.
23. Шадриков В.Д. Деятельность и способности / В.Д. Шадриков. – М. : Логос, 1994. – 167 с.
24. Яковлева Н.М. Теория и практика подготовки будущих учителей к творческому решению воспитательных задач : дис. на соискание научной степени д-ра пед. наук / Н.М. Яковлева. – Челябинск : ЧГНУ, 1992. – 322 с.

ІВАНИЦЬКИЙ О.І.

МОДЕЛЮВАННЯ КОНТЕКСТУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Сучасна соціокультурна ситуація в Україні – посткомуністичній державі, що перебуває в процесі транзиту та перманентної кризової ситуації у сфері економіки, культури, освіти, країні з фрагментованим суспільством – вимагає від вчителя готовності до інноваційної діяльності, до успі-